

költő". Még külföldiek számára írt Petőfi-életrajznak sem volna szabad így megfélekeznie — hogy mást ne említsünk — Aranyról és Vörösmartyról. De Norsa éppoly avatott ismerője és tolmácsolója Petőfi költészetének (a legújabb Petőfi-irodalom is fölhasználja), mint amilyen jó ismerője Bydeskuty a magyar forradalom történetének. Mindkét könyvecske ügyes és hasznos terméke a külföldi Petőfi-irodalomnak. Mindkettőt örömmel köszöntjük.

k. j.

Dosztojevszkij: *A kis hős.* (Genius-kiadás.) A Dosztojevszkij-fordítások szaporodását egy fontos körülmény magyarázza: ma a szenvedés sorsközösség, milliók közös élménye; s van-e a szenvedésnek nagyobb költője Dosztojevszkijnél?! A krisztusi hangulatot s a megváltást sóvárgó tömeg Dosztojevszkijben, a megalázottak és megszorítottak költőjében találja meg szorongó lelkének legigazibb kifejezőjét.

E kötetben foglalt négy novella nem a lidérces Dosztojevszkij-viziók szülötte, hanem felszabadult, nyugodt órák termékei, kis virág-oázisok a rémlátások dzsungelében.

„A kis hős“-t, a kötet első novelláját, fogsága első hónapjaiban (1850), a pétervári erődben írta: a nagy megpróbáltatásban gyermekkorához menekül s hősies-könnyes gyermekkalandok keretén belül mesterien írja le a sejtéses, ösztönös gyermeklélek hirtelen tudatossá éresét az első csókok nyomán.

Turgenyev — talán revánsképen — Marquis de Sade-nak nevezi Dosztojevszkijt s némely művét a „Tourments et Supplices“ rokonának mondja. Turgenyev elfogult volt és féltékeny nagy kortársára. Annyi azonban bizonyos, hogy Dosztojevszkijben Sade márki is van a démonok és angyalok légiója mellett.

Olvassuk csak el a „Procharesin urat“, ezt a kegyetlen, nyomasztó, groteszk novellát, vagy a „Bolond eset“-et, a kötet kétségkívül legkiválóbb, legszuggesztívebb elbeszélését! Ennél az utóbbinál úgy érezzük magunkat, mint akit halálra csiklandoznak: kacagunk, hahotázunk, de együtt izzadunk a hőssel szinte az idegfájásig. Ilyen pokoli kómi-

kumot csak a Raszkolnyikov írója tudott létrehozni. Ugyanaz a rettenetes logika fordított éllel: a kómi-kum ösvényén.

A kötet negyedik elbeszélését, a „Regényt kilenc levélben“ a költő egy éjtszaka írta 1845-ben. Ritka eredeti, érdekfeszítő rajzolása a modern verkliirodalom főtémájának: a felszarvazásnak.

A könyvet Trócsányi Zoltán fordította orosz eredetiből. Lelkiismeretes, élvezetes fordítás; igazán örvendetes dolog, hogy a sokáig németből fordított orosz irodalomnak ilyen hivatott tolmácsolói vannak.

Szarka Géza.

Ybl Ervin: *Az olasz szobrászat három százada. I. kötet: A gótikus szobrászat.* (Művészeti Könyvtár. Lampel R. könyvkereskedésének kiadása, 1923.)

E könyvvel, mely a három kötetre tervezett műnek még csak első része, a poraiból föléledt Művészeti Könyvtárnak kétségtelenül egyik legnagyobb fölkészültséggel megírt kötete látott most napvilágot. Örvendetes jelenség, hogy e népszerű válalatban végre a művészettörténet egyik nagy fejezetéről is megjelenik egy alapos méltatás, mert éppen ilyen nagy területről tájékoztat munkát a magyar művészettörténeti irodalom még alig mutathat fel. Láttunk monografiákat művészegyniségekről, iskolákról, gyűjteményekről, városokról és templomokról, még többet csak egyes műtárgyakról, láttunk néhány ötletes és sok kevésbé ötletes elmefuttatást művészeti és művészettörténeti kérdésekről, de nem ily hosszúlélékzetű, összefoglaló munkát, mely a tárgynak valóban nagy szeretetét, önálló tanulmányokat és a kritikai képesség állandó feszültségét föltételezi. Pedig szeretnők hinni, hogy most már van magyar olvasóközönség az utóbbi típus számára is, s hogy a művek hiányát nem annyira a kutatók gyenge kitartása, mint inkább a viszonyok mostohaasága magyarázza.

A most megjelent kötet, a XII. századi előzmények rövidre fogott ismertetése után, Niccolò Pisanóval és az ő hatalmas egyéniségének a közvetlen követőkre, Fra Guglielmóra és Arnolfo di Cambióra gyakorolt hatásával kezdi meg tulajdonképeni anyagának tárgyalását. Majd

láthatóan különös szerettel, behatóan foglalkozik a trecento talán legerősebb, messze időkre kiható s a modern hangulatvilághoz is legközelebb álló egyéniségével, Giovanni Pisanóval. A római és sienai szobrásziskolák áttekintése után kiemeli Andrea Pisanónak „a firenzei szobrászatra nézve sorsodító” szerepét. Találkozó világítja meg az orvietói székesegyház homlokzati domborműveinek sokat vitatott kérdését, bár itt is, mint annyi más helyen, végleges megoldásról, az okiratos anyag elégtelensége miatt, még nem lehet szó. A következő fejezetek Giovanni Balduccióról, Giovanni Pisano milánói követőjéről, továbbá Nino és Tommaso Pisano, valamint Orcagna szobrászatáról szólnak. Közben a nápolyi, firenzei, veronai, velencei és bolognai szobrásziskolák továbbfejlődéséről kapunk áttekintést, a campionei mesterek, a nagyszerű Scaliger-sírok alkotóinak, kiemelésével.

Olyan tárgykör ez, mellyel a német, olasz és francia irodalom, rengeteg, rövidebb-hosszabb tanulmány keretében, már régóta és teljes odaadással foglalkozik, mégis a problémák egész sora várja még a tisztázást. Ekkép szerzőnk számára is bőséges alkalom nyílik, hogy önálló felfogását és megfontolt nézeteit érvényesítse az emlékek és művészegyéniségek kapcsolásában, művészi sajátosságok, motívumok származtatásában és új viszonylatok feltárásában. Példa gyanánt rámutatunk azon érdekes véleményére, hogy Niccolò Pisanónak a pisai keresztelő kápolnában lévő szöszéke, melynek merőben újszerű művészi elgondolása oly sok találgatás és föltevés tárgya volt, fölépítésének lényeges elemeivel egyes keresztelő-medencék, kivált a veronai S. Giovanni in Fonteban lévő medence formájára megyen vissza. Nem kevésbé találók azok a megállapítások, melyek Giovanni Pisano művészetének francia elemeiről és Brunelleschi híres versenymodelljének Giovanni Pisanóval való kapcsolatáról szólnak; mindkét tárgyról a szerző már más helyen is megemlékezett.

Az anyag gazdagsága és bonyolodottsága egyrészt s a Művészeti Könyvtár célkitűzése, főleg pedig a tíz ivre szabott terjedelem, másrésztől kompromisszumra kényszerített.

A problémák ismertetésénél bizonyos irodalmi apparatus beiktatása elkerülhetetlen volt s ezt a további érdeklődésre serkentő, jegyzetek alakjában közölt anyagot bizonyára a laikus olvasó is szívesen fogja látni. De emellett Ybl, óriási anyagának megrostálása közben, bizony nagyon sok fontos utalásról is kénytelen volt lemondani. Ez a hiány néhol különösen érezhető. Általában mellőzi a legújabb művészettörténeti irodalomnak, főleg a folyóiratokban megjelent cikkeknek azt a részét, mely Venturi nagy művének és a Thieme-Becker-féle művészlexikonnak idevágó kötetei után jelent meg s amely cikkekre nézve így az utóbbi két munkához csatolt bibliográfia még nem nyújthatott áttekintést. Pedig kivált az olasz folyóiratok a háború ideje alatt is rengeteg becses anyagot közöltek. Hogy megint csak két kiragadt példát említsünk, már csak az illusztráló anyag könnyebb feltalálhatása végett is kívánatos lett volna az utalás olyan tanulmányokra, mint Lorenzo Fioccaé az orvietói De Bray-síremlékről, a Rassegna d'Arte 1911-i évfolyamában, mely egyrészt jól tájékoztató részletfölvételeket is közöl, másrészt fontos és meggyőző rekonstrukció-kísérletet nyújt. Különösen a mai könyvtechnikai viszonyok mellett, mikor valamely műnek kellő számú reprodukcióval való fölserelése csaknem mindig jámbor óhajítás marad, lenne igazán szűkség arra, hogy a művészettörténeti irodalom kövesse az archeológia régen bevett szokását és minden egyes műemlék tárgyalásánál jegyzetben hivatkozzék valamely könnyen hozzáférhető szemléltető anyagra. Nép-szerű munkáról léven szó, legalább csak ilyen értelmű, tehát egy-két soros utalást szeretnénk volna látni az arezzói székesegyház főoltárának említésénél (122. old.) Alessandro Del Vita cikkére, az idézett folyóirat ugyanazon évfolyamában, avagy Niccolò Pisano követői tevékenységének ismertetésénél Pietro Toesca közleményére, ugyancsak a Rassegna d'Arte lapján (1917. évf.) stb.

Midőn még megjegyezzük, hogy a bevezető részben talán nem eléggé domborodik ki a trecento előzményeinek fejlődéstörténete s a könyv tulajdonképeni értéksúlypontja a terjedelmükkel is túlnyomó analiti-

kus fejezetekben rejlik, hogy továbbá kissé zavarónak találjuk az olyan megállapításokat, mint a 21. oldalon található, mely szerint a lucai Szt. Márton-lovasszobor „a XIII. század *egyedüli* igazán nagyszabású olasz plasztikai emléke” (a következő fejezetek szólnak a Pisánók ambóiról, 1260—1311!) — mindez nem fogja érinteni a könyv jelentőségét és lényeges értékét, melyet fentebb kiemeltünk.

Örömmel és érdeklődéssel tekintünk a következő kötetek elé, melyek a quattrocento és cinquecento szobrászatát fogják ismertetni, s amelyekből szemelvényeket, biztató izelítőtül, már napilapok hasábjain kaptunk. Kétségtelen, hogy az első rész nem egy olyan eredményt hozott, mely külföldi kutatók érdeklődésére is joggal számíthat.

Pigler Andor.

Gragger Róbert: *Preussen, Weimar, und die ungarische Königskrone.* (Ungarische Bibliothek für das ungarische Institut an der Universität. Berlin, herausgeg. v. Róbert Gragger. Erste Reihe, 6.) A szerző történeti miljöbe vezet bennünket. Rámutat azokra a politikai kapcsolatokra, amelyek a XVIII. század végén, II. József uralkodása alatt Poroszország és Magyarország között fennállottak. II. József sorozatos alkotmánysértései, a megyék és városok autonómiájának felfüggesztése, királyi biztosok kiküldetése és a magyar nyelv elfojtása miatt Magyarország a végső-kig elkeseredett. Ez az elkeseredés a poroszok felé terelte őket, akik viszont a magyar elégtelenségekben saját hatalmi törekvéseik támogatására véltek segítséget találni. A szerző a berlini, weimari, bécsi és budapesti levéltárakban talált okiratok alapján vázolja Magyarországot szerepét ebben a politikai küzdelemben.

A függelékben között levelekből kitűnik, hogy Frigyes Vilmos bécsi megbízottja, br. Jacobi, — Klöst útján nemcsak figyelemmel kísérte a magyar eseményeket, hanem titokban szította is az elégedetlenséget. Ha sikerült volna Magyarországot lázadásra bírnia és függetlenítenie, Károly Ágost weimari herceget a magyar trónra juttatnia, a császár hatalma gazdasági és katonai tekin-

tetben erősen megingott volna. Magyar részről az elkeseredés sugallta mozgalom vezetői a főnemesek voltak: br. Orczy József, br. Podmaniczky, Hompesch Ferenc, galantai Fekete János, gr. Sztáray, Semsey Andor. A bécsi udvar minden ébersége ellenére sem sikerült az elégedetlenkedő főurak és a poroszok közötti levelezést, sőt személyes érintkezést meggátolni. Hompesch, később pedig Beck Pál személyesen megjelentek Károly Ágostnál, illetőleg Frigyes Vilmosnál és minisztereiknél titkos kihallgatáson. A terv Hertzbergnek, Poroszország mindenható miniszterének vonakodásán hajótörést szenvedett. Hertzberg ugyanis Danzig és Thorn elnyerése érdekében Lengyelországot Galicia visszaadásával, Ausztriát pedig Törökország rovására akarván kártalanítani, igyekezett Ausztriával a jó viszonyt fenntartani. Így azután Frigyes Vilmos és Hertzberg terveinek szerencsétlen keresztelkedése folytán a bécsi kormány ügyes diplomáciájának segítségével elérte azt, hogy kényelmetlen helyzetéből megszabadult; pedig soha alkalmasabb idő a Habsburgok gyengítésére nem kínálkozott.

A szerző mindenütt történeti hűségre és objektivitásra törekszik. Krónikaszerű szárazsággal adja elő az eseményeket. Könyve mégis érdekes, tárgyánál és a feldolgozás módszerénél fogva. E munka a titkos diplomácia ténykedéseinek valódi fotografiája. Bepillantást ad az aktív történeti erők mechanizmusába. A hatalomhoz való ragaszkodás, a felvilágosodás szellemében kialakult reformtörekvések szemben találják magukat a nemzeti becsülettel és az ősi alkotmánynak védelmével. E disszonáns hangokkal telt koncertbe azonban beleszólnak egyéb hatalmak is, melyek mozgatói különböző nemzeti és gazdasági érdekek, meztelenre vetköztetve: önzés és féltékenység. Ezeknek az erőeknek eredője a történelem a maga lassú, ugrásokat nem ismerő evolúciójában. II. József császár egy tollvonásával megsemmisítette reformjait és visszaállította azokat az állapotokat, melyek uralkodása előtt léteztek.

Figyelemreméltó a könyv világos szerkezete. Az eseményeket egyes személyek körül csoportosítja, kiket